משניות מבוארות

מסכת אבות פרק ד

כ"ז ניסן

את עצמי ואת ביתי, כי מי שאינו שומר בחלקו עליו נאמר (קהלת ה. טז), אהב כסף לא ישבע כסף. וכך היה הלל אומר (הוא שמעון שעושקה) משתה תמיד שנאמר (תהלים קכח. ה), יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה. וטוב לך, לעולם הבא. איזהו מכבד מה שיעשה אדם ויהא מכבד שנאמר (שמואל א. ב. ל), כי מכבדי אכבד הרי שמעון שקרוב אל הוא שהוא מלך המכבוד ומה שברא בעולמו אינו אלא לכבודו דם שהוא צריך לכבד מכבדיו, ובזי אלו שבזים את דברי הקדוש ברוך הוא שנאמר (שם), ומקלל אתה יומת. מדרקיני אל הקדוש ברוך הוא ותהיה מכבד. ב) בן עזאי היה אומר, הוי רץ למצוה קלה שהיא קלה על האדם למצוה חמורה (תו"ס), בחמורה, ובורח מן העברה. שמצוה גוררת מצוה. כי בעשות האדם מצוה קטנה מרגיל את כחו לעבודת הבורא, ועל ידי זה בלי בעיניו לעשות עוד מצוות. ועברה גוררת עברה דעל ידי שהרגיל לשמוע לעצת היצר ונתרחק מעבודת השם יתברך ומשך לעוד עברות. ועוד. שעשה מצוה אינה שמזמינין לו עוד מצוה. ושכר עברה שמתרחק מהקדוש ברוך הוא ימשך עוד. ומה זה כי בעשות עוד עברה כדאמרינן (יומא לח, ב), בא לטמא פותחין לו הפתח, ויש מפקידים, שכר מצוה מה שאדם מתענג בעשית המצוה זה בעצמו מצוה. ונמצא מקבל שכר הן על עשית המצוה, והן על התענוג שהיה לו בעשית המצוה. ושכר עברה התענוג שמתענג שם עברה ובעבר הנשכחת לו לעברה ולוקה גם על הנהנה. ג) הוא בן עזאי היה אומר, אל תהי בז לכל אדם לומר מה יכול פלוני לדיין לי ואל תהי מפליג מרחיק לכל דבר לומר רחוק הוא שיהיה דבר זה ואין לי לדאג ממנו, שאין לך אדם שאין לו מקום שיוכל לדיין לך ואין לך דבר שאין לו מקום זמן מיהמ לזה. ד) רבי לויטס איש יבנה היה אומר, מאד מאד הוי שפל רוח, שבמדת הגאעה צריך להתרחק עד קצה האחרון, שלא ככל המדות שצריך לילך בדרך האמצעית, שתקות אנוש רמה ומה תקותו אם יודעו שרמה תורשינו (אוליי יש לומר שתקות אנוש רמה שרקב עצמות קנאה). רבי יוחנן בן ברוקא היה אומר, כל המחלל שם שמים בסתר, שאין יודעים מעשה הרבה בני אדם. וקדוש. ונמנין בגלוי. אחד שאנוסים מהם הרבה בני אדם. מדה. בחולל השם שנפם השוגג צריך כפרה גם אם היה אנס בכך. דאנס רחמנא הוא שאנוסים חסרון ידיעת האסור. פרוש שאנוסהו אז שנעשה שלא מדיעתו). ה) רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא היה אומר, הלומד תורה על מנת ללמד שקונין לקים החיוב מן התורה ללמד לאחרים ואינו חשב לדרוף אחרי המצות מספיקין בידו ללמוד ולמד כפי מחשבתו, והלומד על מנת לעשות שרוצה להיות בן גומל חסדים. מספיקין בידו ללמוד ולמד לשמור ולעשות. רבי צדוק היה אומר, אל תעשם לדברי תורה עטרה להתגדל בהם שלא תאמר אלמד בשביל שאקרא רבי. ולא תעשם קרדם לחפר בהם דהיינו שלא תעשה מזה מלאכה שתתפרנס ממנה. שאין לתמות מדברי תורה.

כ"ז ניסן

מסכת אבות פרק ד

משניות מבוארות

כדי להרבות בשכר, וזה טובה ממדת פרעיניות שהיא על ידי שליחים, ובטובה היא על ידי עצמו. יא) רבי אליעזר בן יעקב היה אומר, העשה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד למליץ טוב, והעובר עבירה אחת, קונה לו קטיגור אחד מלאך רע. ומשונים עליו על חטאו ומעשים טובים שעשה לפני חטאו, ומגנים כתרים בפני הפרעונות.

רבי יוחנן הסנדלר היה אומר, כל כנסיה שהיא לשם שמים לתורה ולמעשים טובים, סופה להתקים. ושאינה לשם שמים שיש בה מחשבה של גאות אז להתכבד אחד על חברו אינו סופה להתקים.

יב) רבי אליעזר בן שמוע היה אומר, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. שכן מצינו במשה רבינו שאמר לו ליהושע (שמות יז. ט), בחר לנו אנשים ועשאו שנה לו, ובכוח חברך יהא כמורא רבך. דמצינו שאהרן אמר למשה (במדבר יב. יא), אני אדני, אל נא חטאת אשר נאלנו. ומה גדול ממנו בשנים, ומורא רבך יהא כמורא שמים. דמצינו שעל ידי שדברו אלדד ומידד במחנה. אמר יהושע למשה (שם. יא. כח), אדני משה כלאם, פרוש כלם מן הטעם, הרי שכבודו חשוב כבבוד המקום. ולא שיהיו כלם שוין, אלא שיכבד לו אחד לבד הראוי לו, ולא יקלון בכבוד תלמידו! (רבינו יונה). יג) רבי יהודה היה אומר, הוי זהיר בתלמוד שיקרא לפורף בעמקות ובדקדוק ההלכה. ששגגת תלמוד עולה זדון ואם תעשה בהוראה מחמת חסרון למוד נחשב לו כזדון. רבי שמעון היה אומר, שלשה כתרים הם שצוצתה הוריה לזהב כבוד, כתר תורה, דכתיב (יקרא יט. לב), והדרת פני זקן, זה שקנה חכמה (קדושין לב. ב), וכתר כהנה, דכתיב (יקרא כא. ח), וקדשתו, וכתר מלכות, דכתיב (דברים יז. טו), שום תשים עליך מלך, ודרשינן (סנהדרין יט. ב), שתהא אימתו עליך. וכתר שם טוב עולה על גביהן שלקבל אלו צריך כתר שם טוב שיקנה בידו מעשים טובים, דתלמיד חכם שמעמודות לא טוהות יוצאות עליו לא מצינו שיקנה לכבדו, וגם במלך. וגם בכהן, אם יש עליו שמועות לא טוהות אינו מחייב לכבדו. יד) רבי נהוראי אומר, שהוא רבי מאיר, ויש אומרים, שהוא רבי אליעזר בן ערך (עין עירובין יג. ב), היה אומר, הוי גולה למקום תורה שאם אין תלמידי חכמים אחריך שתלמידי חכמים יבאו למקומך ושתברך אותך. ואם אין תלמידי חכמים במקומך תלך למקום שנמצאים שם תלמידי חכמים, ואל תאמר שהיא תבוא אחריך שתלמידי חכמים יבאו למקומך ושתברך אותך. ואם אין תלמידי חכמים בשאר מקומות אל תסמוך עליהם. שאינו דומה לתלמוד עמך ומתוך כך יקימוהו בידך וילמדו אותך. שאינו דומה השומע מפי הרב כשומע מפי תלמיד. ואל בינתך אל תשען תסמוך, ויש מפרשים, מפני מה תהיה גולה למקום תורה, שלחברך יקימוהו בידך, ואפילו שאתה יודע יותר מהם. אל בינתך אל תשען, המעשה דאליפא ודרבי יוחנן (כא. א). טו) רבי יצאי היה אומר, אין בידינו פרוש אין ידוע לנו לא משלות הרשעים למה דרך רשעים צלחה, ואף לא מיסורי הצדיקים שאף על פי שאנו מאמינים שהכל בצדק ובישר אין אנו משיגים אותה דאפילו משה אבי הנביאים אמר לה' (שמות לג. יז), הודיעני נא את דרכך, מפני מה צדיק ורע לו (ברכות ז. א), ויש מפרשים שאין אנו בכלל

רשעים שנותנים להם השלמה בעולם הזה כדי לטרדו מהעולם הבא, ולא בכלל צדיקים שנותנים להם יסורים של אהבה. רבי מתיא בן חרש היה אומר, הוי רץ לשמוע דבר מן המלך מתוך חכמה. מי שיש תלמוד מגדול ממך תוסיף חכמה לך המזמן, ויש מפרשים שמרבה בתלמיד שעדיין לא הגיע להוראה, הוי זהיר לאריות, ואל תהי ראש לשועלים. שהיא כמו שועל שעושה ערמה, ופרש שאל תקנא לאלו השועלים שמתחבלים ברמים כשרוצים לשבר הקנים (תו"ס). טז) רבי יעקב היה אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בית שער בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור בשביל שיכנס שמי שרוצה לכנס לפני המלך מתקן ראשו וזקנו ומלבושיו, כן תכין עצמך בעולם הזה כדי שתכנס לטרקלין מקום מושב המלך. יז) הוא רבי יעקב היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה לצרף תשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא, שאז אין תשובה מועלת, ולענין התענוגים אומר, ויפה שעה אחת בתענוג העולם הבא, מכל חיי תענוגי העולם הזה. יח) רבי שמעון בן אלעזר היה אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו, דאינו מועיל, שאז אינו מקבל רצוי כמו שקרבוה בשעת כעסו. (שמות לא. יד), פני יכלו והנחותי לך, המזמן עד שיעבור פנים של זעם. ואל תנחמנו בשעה שמתו מטל לפניו, אז אתה מוסיף עוון על עוון, כמו שבשעת החרבן רצו מלאכי השרת לנחם לחקדוש ברוך הוא ולא קבל, ורוח הקדש השיבן, אל תראיני לנחמני (ישעיה כב. ד), ואל תשאל לו בשעת נדרו לומר לו אם על תנאי זה נדרתי כדי להתיר נדרו, שבשעת הכעס יאמר כך אל דבר על מנת כן נדרתי, ואחר כך לא תמצא לו פתח. ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו בשעת הנהגם שארע לו, או בשעה שנכשל בעברה. יט) שמואל הקטן נקרא קטן על שם שהיה שמקטין עצמו, היה אומר, (משלי כד. יז) בנפל אויבך אל תשמח ובהכשלו אל יגל לבך, פן יראה ה' שעשיתו כאלו הוא שליח למלא חמתו. שהוא רבי אליעזר בן ערך (מדרבתי והשיב לו אל כתיב ושב. משמע שעשיב חרון אף ה' עליך, ורש"י מפרש, מדרבתי והשיב מעליו אפו ולא כתיב חרון אפו, משמע שמוחלין לו לגמרי לגמרי לגמרי. כ) אליעזר בן יעקב היה אומר, הלומד שלא לשמה, הלומד שלא לעשות, לא נוח לו שיבא לידו לדיין לא תשכח ממנו. הלומד שלשה דברים בפעם אחת לדיין כתיב אל יגר מחוק שיכבר קדמוהו חשבונות רבים מעניני העולם. וכשיעיר לזכור דברי תורה שיצטרך לקמקם לאותם החשבונות, ואל יאמר הזקן הן אני עיר יבש דאחוד דאחוד בזכרוהו ואחוד המשנה ותנים לו שכר. ובלבד שיכון לבו לשמים. רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי היה אומר, הלומד מן הקטנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו! והלומד מן הזקנים למה הוא דומה. לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן. רבי אומר, אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפילו חדש אין בו:

המלמדים שלוקחים שכר, הוא שכר שמירת הילדים, והדיינים אסור לקם לקחת אלא שכר בטלה. וכך היה הלל אומר (בפרק א' משנה י"ז), ודאשתמש בתגא חלף שהשתמש בכתר תורה חלף מן העולם הבא. אשריך בל הנהנה מדברי תורה טוטל חייו מן העולם. ט) רבי יוסי הבא אומר, כל המכבד את התורה שדורש לה כל אות ואות שבתורה ומראה טעם על כל קוץ וקוץ, שזה מראה על כבוד התורה. אז המכבד התורה שלא ישב אל הכסא שקפרים עליה, ויכבד את לומדי התורה ואפילו שדואה עליהם חסרון זן אותם לזכות. מקיעון לו מן השמים שיהא מוכבד על הבריות. וכל המחלל את התורה דורש בה דרשות של דופי. גופו מחלל על הבריות וכתב רבינו יונה. שכל מי שדן הבריות לכף חוב בשביל מדברים לפניו מן הראשונים מצדיק אותם, בידיעי שיש בו שמץ רשעים, ועל זה אמר שלמה (משלי כז. כא), איש ואיש לפי מהללו, לפי מה שהוא מהלל אתה מכיר את האדם. ז) רבי ישמעאל בנו של רבי יוסי הבא אומר, החושך המונע עצמו מן הדין אינו שלא ישב בדין, פורק ממנו איבה שהיוצא מבית דין חייב שונא את הדין, וגזל שמא יתחייב הנכשא ומנצא גזל בל יד זו, ונשבע לשוא שמא יחייב שבועה לבני שאינו חייב, ומנצא מביאו לשבועת שוא, אי נמי שבועת שוא, שבועת שקר, שקשר על פי שעלה אומר לא לדיתי (ודוקא בשיש גדול מפנו יכול לכנעמן). והנפש לבו בהוראה בלא עיון וחושב שיודיע אם הדין ולא יטעה בהוראה, הרי הוא שוטה שמחזיק חכם בעיניו. וגאון לב שטות גדול מזה, רשע שאם היתה בו יראת שמים לא היה מהרהר כל כך לפסק הדין, שידיעו שהשבוגה מצויה בבני אדם, וגם רוח שגפוזת רוחו היא שהבאבתו לידי כך להורות, כדי לקנת לו שם. מדין תורה שיחייב מחמה דן יחידי, ואם אינו ממחה צריך שלשה דינים. ח) הוא רבי ישמעאל בנו של רבי יוסי הבא אומר אם על פי שאתה חכם ומפרסם, מדרכי הסיסיות אל תהי דן יחידי, כדי שלא יהא כל האחריות עליך, ודקנא כשלא בקבלהו הבעלי דינים עליהם, שאין יהא כל האחריות עליך. שהוא הקדוש ברוך הוא. שהוא יחיד בעולמו, ואל תאמר לחברך היושבים אתך בדין. קבלו דעתי שאני יחיד ומחמה שהן רשאין לומר לך שדנם מקבלים דעתך ולא אתה רשאי להרבותם לך. כיון שקבלו אותם בדין. ט) רבי יונתן היה אומר, כל המקיים את התורה מעני, שמניים מלאכתו הבריכה לפרנסתו כדי לעסק בתורה. ולומד תורה מתוך הדחק. סופו לקיימה מעשר שתהא פרנסתו מרבה לא יצטרך כשלך. וכל המבטל את התורה מעשר שאפילו כשישנו לו פנאי ואינו עוסק בתורה מחמת עשרו סופו לבטלה מעני שיצטרך לטרח על פרנסתו, וגם אם יזרנה לא יהיה לו פנאי. י) רבי מאיר היה אומר, הוי ממעט בעסק, ועסוק בתורה שתהא מלאכתך ארעי ותורתך קבע, והוי שפל רוח בפני כל אדם לומר, ואפילו מן הקטן ממך בחכמה, ואם בטלת מן התורה, יש לך בטלים הרבה כנגדך שיקיימו בידך לבטלה, פרוש אחר, יש לך בטלים הרבה רשעים אז חיות שנתן בטלים שעל ידם הקדוש ברוך הוא יגבה ממך. ואם עמלת בתורה, יש לו לקדוש ברוך הוא שכר הרבה לתן לך שהקדוש ברוך הוא בעצמו יפרע לך שכר טוב